

Τα παιδιά μας και η τηλεόραση

Γιώργος Πιπερόπουλος

Δρ Κοινωνιολογίας - Ψυχολογίας
Καθηγητής Επικοινωνίας και Πρόεδρος Τμήματος Οργάνωσης
και Διοίκησης Επιχειρήσεων Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Η φωτογραφία μιας χαριτωμένης παιδούλας κοσμεί το εξώφυλλο πρόσφατου τεύχους του περιοδικού "The Psychologist", του επίσημου οργάνου της Βρετανικής Ψυχολογικής Εταιρείας, ενώ ο τίτλος που συνοδεύει τη φωτογραφία γράφει... «*παιδί της εποχής μας – μεγαλώνοντας με την τηλεόραση*». Στο σχετικό άρθρο που φιλοξενεί το περιοδικό γίνεται αναφορά στην τηλεοπτική εκπομπή "Child of our time – Cool", μια συμπαραγωγή του πρώτου προγράμματος του BBC και του Βρετανικού Ανοικτού Πανεπιστημίου που ξεκίνησε το 1999 καθώς 22 νεαρά ζευγάρια περίμεναν τη γέννηση των παιδιών τους (των παιδιών του περάσματος στο 2000, του Millennium όπως θα θυμούνται οι αναγνώστες του περιοδικού «Μεγαλώνω το παιδί μου»). Στόχος του προγράμματος αυτού είναι να καταγραφεί σε φιλμ η εξέλιξη των παιδιών των 22 αυτών οικογενειών μέχρι και την ηλικία των 20 ετών!... Πρόκειται για το πρώτο εγχείρημα αυτού του χρονικού βάθους που επιμελούνται οι Βρετανοί συνάδελφοι John Oates και David Messer του Κέντρου Μελέτης Παιδικής Ανάπτυξης και Μάθησης του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Αγγλίας.

Καταθέτοντας τις απόψεις μου στα «Ιατρικά Θέματα» (ως πατέρας και παππούς) θα ήθελα να σκιαγραφήσω σε πολύ γενικές γραμμές, αλλά ελπίζω επιμορφωτικά χρήσιμες, αυτά που και η ελληνική όπως και η παγκόσμια κοινή γνώμη αποδίδουν στον ρόλο της τηλεόρασης ως κατεξοχήν ΜΜΕ, αλλά και τον ρόλο που αυτή δίνει μέσα από διάφορες εκπομπές στα σύγχρονα παιδιά ως πρωταγωνιστές και κομπάρσους, όπως και την επίδραση που ασκεί σε αυτά ως παθητικούς δέκτες των διάφορων εκπομπών ποικίλου περιεχομένου.

Από τη στιγμή που πρωτοεμφανίστηκε ως Μέσο Μαζικής Ενημέρωσης (κάποιοι συνάδελφοι τη χαρακτηρίζουν Μαζικό Μέσο Ενημέρωσης, αλλά αυτή η διάσταση απόψεων είναι θέμα που μάλλον θα πρέπει να αναπτύξουμε σε κάποιο άλλο άρθρο μας σε αυτό το περιοδικό) η ΤΗΛΕΟ-

ΡΑΣΗ εγκωμιάσθηκε και κατηγορήθηκε. Χρησιμοποιήθηκε, και συνεχίζει να χρησιμοποιείται, για ενημέρωση, ψυχαγωγία, επιμόρφωση, αλλά και για στρατηγικό μάρκετινγκ, για πωλήσεις υλικών αγαθών και υπηρεσιών και προώθηση προπαγάνδας από εκείνους που το κρίνουν σκόπιμο ακριβώς επειδή αποτελεί την πλέον δυναμική μορφή των ΜΜΕ ξεπερνώντας σε απίστευτο βαθμό τη δύναμη των έντυπων μέσων και του ραδιόφωνου. Δικαιώνει έτσι με τον πλέον πειστικά κατηγορηματικό τρόπο – μετά από όσα είχε επιτύχει για προγενέστερες εποχές η μεγάλη οθόνη του κινηματογράφου – η μικρή τηλεοπτική οθόνη, που έχει εισβάλει σε αμέτρητες εκατομμύριες εκατομμυρίων σπιτιών σε όλο τον κόσμο ως ένας σύγχρονος «Δούρειος Ίππος», το κλασικό κινεζικό ρητό που διατείνεται ότι «μια εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις...». Υπάρχει ανάμεσά μας, σε όλα τα πλάτη και μήκη του πλανήτη μας, κανείς που δεν θα συμφωνήσει ότι ήταν συναρπαστική η διαδοχή εικόνων στη μεγάλη οθόνη του κινηματογράφου, αλλά αποδεικνύεται κατά πολύ περισσότερο εντυπωσιακά θελκτική η τηλεόραση όπου χιλιάδες έγχρωμες εικόνες διαδέχονται η μία την άλλη και μάλιστα σε αδιάκοπη 24ωρη βάση μέσα στα σπίτια μας;...

Η ουσία, το περιεχόμενο και ο «λόγος» όχι μόνο στην ελληνική αλλά στη διεθνοποιημένη «τηλεοπτική δημοκρατία» δίνουν τη θέση τους στο περίβλημα, στο επιδερμικό, στην εικόνα. Ίσως άλλοι λαοί να μην νοιάζονται για αυτές τις μεταλλάξεις, αλλά εμάς εδώ στη χώρα-κοπίδα του πολιτισμού, της δημοκρατίας και της λογικής ίσως έπρεπε να μας... πειράξει, έστω, λιγούλακι!

Το πρόβλημα δεν είναι η δημοκρατία την οποία εμείς και διδάξαμε στους λαούς και σεβόμαστε. Το πρόβλημα έγκειται στον τύπο της δημοκρατίας και στον ρόλο της σύγχρονης ΥΠΕΡ-ΔΥΝΑΜΗΣ που λέγεται τηλεόραση και αποτελεί

το Μέσο Επικοινωνίας που τείνει, σταθερά και αδιαμφισβήτητα πλέον, να αναδείξει στην εκτίμηση της ευρύτερης κοινής γνώμης, σε παγκόσμιο και όχι μόνο σε ελλαδικό επίπεδο, τα ΜΜΕ ως «πρώτη εξουσία» αφήνοντας πίσω τη Νομοθετική, την Εκτελεστική και τη Δικαστική Εξουσία, με ανελέητη μεθοδικότητα τύπου προπαγάνδας (και ευχόμαστε όλοι ακούσιου, αλλά όχι λιγότερο φθοροποιού σε επίπεδο πολιτιστικό και ψυχοκοινωνικό) μας εξοικειώνει με πρόσωπα αμφιβόλου διαχρονικής αξίας και προσωπικότητες χωρίς βάθος ουσίας και χρόνου και, σε τελική ανάλυση, η κακή τηλεόραση μας... αποβλακώνει!

Δεκαετίες του '60 και '70 (τριάντα χρόνια πριν) στην Αμερική «ψαχνόμασταν» οι επιστήμονες, καλλιτέχνες και διανοούμενοι όλων των μεγεθών όταν διαπιστώναμε ότι τις επιλογές σε «πυλοτικά επεισόδια» για τα τηλεοπτικά σήριαλ που θα βλέπαμε στην επόμενη σεζόν ΔΕΝ τις έκαναν κάτοικοι της Νέας Υόρκης, της Βοστώνης, του Σικάγο ή του Σαν Φρανσίσκο, αλλά κάποιων κωμωπόλων της Πολιτείας του Κάνσας ή της Μινσότα (όπου τα συνήθη δημογραφικά στοιχεία —ας μου επιτραπεί η καλοπροαίρετη σάτιρα— κατέγραφαν: βούβαλοι 18.000, αγελάδες 108.000, αιγοπρόβατα 208.000 και κάτοικοι 8.000 εκ των οποίων οι 800 απόφοιτοι... Λυκείου!)

Η Τι-Βι σε ρόλο... Παιδαγωγού;

Η τηλεόραση μοιάζει να έχει υποκαταστήσει σε πολλές περιπτώσεις, όχι μόνο στην πατρίδα μας αλλά και διεθνώς, γνωστούς, κλασικούς ρόλους διαπαιδαγώγησης των παιδιών από παππούδες-γιαγιάδες μέχρι την μπέμπι-σίτερ. Η αλήθεια είναι, βέβαια, ότι οι γονείς στην Ελλάδα εξακολουθούν να είναι πιο κοντά στα παιδιά τους από ό,τι είναι οι γονείς σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΗΠΑ και Καναδά, αλλά οι λειτουργίες της τηλεόρασης ως μέσου ψυχαγωγίας, ενημέρωσης και επιμόρφωσης είναι και εδώ τόσο σημαντικές όσο και στον υπόλοιπο δυτικό κόσμο.

Τα παιδιά μας δεν είναι «άγγελου», αλλά τα προσαρμόζουμε στις απαιτήσεις ευνομούμενων κοινωνικών συστημάτων καθώς τα υποβάλλουμε σε διαδικασίες κοινωνικοποίησης μέσα από τους θεσμούς της οικογένειας, της παιδείας, της θρησκείας αλλά και στον άτυπο έλεγχο της γειτονιάς. Όμως, η ελληνική οικογένεια στον 21^ο αιώνα παραπαίει με απίστευτα ποσοστά διαζυγίων, οι γονείς δεν μπορούν να εξασφαλίσουν υψηλό βιοτικό επίπεδο και η παιδεία έχει προδώσει τον ρόλο του

δασκάλου υποβιβάζοντάς τον από μετεμφυτευτή συστημάτων αξιών σε απλό μεταλαμπαδευτή πληροφοριών. Τα σχολεία στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα δεν φαίνεται να είναι όσο ευαίσθητα θα έπρεπε στο θέμα της πρόληψης και της συμπαράστασης. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν είναι να διδάσκει μόνο μαθηματικά και τα πράγματα γίνονται ακόμη πιο δύσκολα όταν η ίδια η εκπαιδευτική κοινότητα παραδέχεται τα ελλείμματα του συστήματος. «Οι ελάχιστοι συμβουλευτικοί σταθμοί νέων που έχουν ιδρυθεί εδώ και 15 χρόνια στην πράξη υπολειπόμενοι χωρίς την αναγκαία επιστημονική στελέχωση», αναφέρει σε πρόσφατη σχετική ανακοίνωσή της η ΟΛΜΕ.

Δημογραφικά είμαστε μια κοινωνία που γερνάει με ρυθμούς ανησυχητικά γοργούς, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κατακερμάτισαν το πρότυπο της «εκτεταμένης οικογένειας» δίνοντας στην «πυρηνική οικογένεια» (πατέρας, μητέρα και το πολύ δύο παιδιά) κυρίαρχο ρόλο και αρχίζει να ανεβαίνει το ποσοστό της αποκαλούμενης «μονογονεϊκής οικογένειας». Έτσι ενώ σε προηγούμενες δεκαετίες υπήρχαν τα συγγενικά πρόσωπα που πάντα έρχονταν ως αρωγοί στο νέο ζευγάρι και τα παιδιά του (τα ανίψια και τα εγγόνια), η έλλειψή τους σήμερα καθλώνει τα παιδιά μπροστά στους τηλεοπτικούς δέκτες για αμέτρητες ώρες σε καθημερινή βάση.

Παραδοσιακές αξίες καταλύονται με αστραπιαίες ταχύτητες, πρότυπα προς μίμηση και ταύτιση έπαψαν να είναι άτομα και μαζί προσωπικότητες με ιστορικό, επιστημονικό, καλλιτεχνικό ή πολιτισμικό κύρος και οι κάθε λογής ανώνυμοι παίκτες και παίκτριες κάποιας εικονικής πραγματικότητας τύπου “reality show” γίνονται ήρωες στα ανυποψίαστα παιδικά μάτια, τις ευαίσθητες ψυχές και προσωπικότητες.

Αφήσαμε, λοιπόν, τα παιδιά μας έκθετα στην αδηφάγο τηλεόραση, που μέχρι τα 18 τους χρόνια θα τους προσφέρει κατά μέσο όρο περισσότερες από 200.000 σκηνές απίστευτης βίας και 40.000 σκηνές δολοφονίας!...

Όσο πικρή και αν φαίνεται αυτή η διαπίστωση, που αφορά στα παιδιά της Ελλάδας και της Δύσης που δέχονται παθητικά τα τηλεοπτικά ερεθίσματα, ακόμη πιο πικρή θα πρέπει να ακουστεί η διαπίστωση ότι με απειροελάχιστες εξαιρέσεις λίγες είναι οι εκπομπές που έχουν ως πρωταγωνιστές τα παιδιά μας και ακόμη πιο λίγες εκείνες (όπως η εκπομπή του BBC που προαναφέραμε, οι άλλες όπως το αμερικανικό Sesame Street)

που λειτούργησαν παιδαγωγικά βοηθώντας παιδιά και γονείς με προσφορά γνώσεων και πληροφοριών, μέσα από την ψυχαγωγία.

Το παιδί μέσα και μπροστά στην Τi-Bi

Στη σύγχρονη ελληνική τηλεοπτική πραγματικότητα των δεκάδων καναλιών εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας ΔΕΝ υπάρχουν εκπομπές υποβοήθησης και επιμόρφωσης των γονέων, ΔΕΝ υπάρχουν εκπομπές προβολής διαφορετικών τύπων προσωπικότητας του παιδιού (οι ελάχιστες εκπομπές που υπάρχουν απλώς... επιβεβαιώνουν τον κανόνα), ΔΕΝ φαίνεται να απασχολείται κανείς με την καθημερινότητα του παιδιού, τους προβληματισμούς του, τις ανάγκες του, τις προοπτικές του και τη συναισθηματική φόρτιση των σύγχρονων γονέων που τα μεγαλώνουν και, όπως δηλώνουν, συχνά... πελαγώνουν.

Μέσα από την τηλεόραση, θα τολμούσαμε να πούμε ότι με εξοργιστική συχνότητα τα παιδιά προβάλλονται να ΑΠΑΙΤΟΥΝ σε βαθμό ψυχολογικού ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΜΟΥ δώρα και παιχνίδια. Σίγουρα ο εγωκεντρισμός και η φιλαυτία, η αδυναμία αναβολής της άμεσης ικανοποίησης των αναγκών είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά της παιδικής προσωπικότητας που δεν τη διακρίνει ακόμη η ωριμότητα. Αλλά με την ίδια σιγουριά θα μπορούσε να πει κανείς ότι η προβολή τέτοιων προτύπων συμπεριφοράς ΔΕΝ βοηθά καθόλου ούτε τα παιδιά που είναι δέκτες αυτών των μηνυμάτων ούτε τους γονείς που – σε μια περίοδο γενικευμένης οικονομικής δυσπραγίας, και για πολλούς ανέχειας – οι θελκτικές εικόνες της τηλεόρασης επιτείνουν ακόμη περισσότερο την αδυναμία τους να φανούν γενναίοι απέναντι στο παιδί τους σε έναν κόσμο καταναγκαστικό, όπου μοιάζει να έχουν υποκατασταθεί οι έννοιες του «αγαπάω άρα υπάρχω» ή του «σκέφτομαι άρα υπάρχω», του «επικοινωνώ άρα υπάρχω» από την έννοια του «καταναλώνω... άρα υπάρχω».

Και, δυστυχώς, είναι απογοητευτική, προκλητική, σε κάποιες περιπτώσεις και καταστροφική η ΑΡΝΗΤΙΚΗ προβολή παιδιών στην ελληνική τηλεόραση. (Το πλέον πρόσφατο των παραδειγμάτων ήταν η υπόθεση των πέντε συνομήλικων παιδιών του αγνοούμενου ακόμη Άλεξ στη Βέροια, των τριών ανηλίκων στην υπόθεση παιδεραστίας στην Έδεσσα, των δεκαπεντάχρονων της υπόθεσης του βιασμού στην Αμάρυνθο, των παιδικών ομάδων – για να αποφύγουμε τον βαρύ όρο «παιδικών συμμοριών» – που κλέβουν κινητά, ε-

πιτίθενται σε συνομήλικους και εμπλέκονται σε επεισόδια αντικοινωνικής συμπεριφοράς.)

Προβάλλοντας ΜΟΝΟ τις αρνητικές συμπεριφορές και επιδόσεις κάποιου μικρού ποσοστού παιδιών, η ελληνική τηλεόραση ΑΚΥΡΩΝΕΙ όλα τα υπόλοιπα Ελληνόπουλα και δημιουργεί, δυστυχώς, τις απαραίτητες προϋποθέσεις για κακά πρότυπα (ακριβώς επειδή η ταύτιση και η μίμηση συνεχίζουν να αποτελούν τους άξονες ενηλικίωσης των παιδιών μας).

Μήπως θα έπρεπε τοπικοί και πανελλήνιοι σύλλογοι γονέων, φορείς της Πολιτείας και Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης να ΑΠΑΙΤΗΣΟΥΜΕ από τα κανάλια μας κάτι καλύτερο για τα παιδιά και τους Έλληνες γονείς;

Η εποχή μας μοιάζει να χαρακτηρίζεται από μια απαξίωση σχεδόν των πάντων (από υπερβολικές απαιτήσεις για τους γονείς που χρειάζεται να αντισταθούν και να αντιπαραταχθούν σε μύριες προκλήσεις στερούμενοι ορθών παραινήσεων, συμβουλών και στήριξης, από προκλήσεις της κλασικής παιδικής και εφηβικής ηλικίας). Μήπως είναι απαραίτητο, επιτέλους, να δούμε στη μικρή οθόνη υπεύθυνες ενημερωτικές εκπομπές από ειδικούς για την ανθρώπινη φύση, την κοινωνία και την παιδαγωγική που θα μπορούν να λειτουργήσουν ως σημεία αναφοράς και στήριξης για τους σύγχρονους γονείς και τα σύγχρονα παιδιά;

Και επιπρόσθετα μήπως με την παρέμβαση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης θα πρέπει να ελεγχθεί η διάρκεια και συχνότητα διαφημιστικών μηνυμάτων για να μετριασθεί η πιθανή τάση «εκμετάλλευσης» της εγωκεντρικής φύσης των παιδιών μας με την προώθηση των πωλήσεων παιδικών παιχνιδιών, σνακ και προϊόντων σοκολάτας και ζάχαρης με στόχο τη μεγιστοποίηση των εταιρικών κερδών;

Ξεκίνησα με αναφορά στο περιοδικό “Psychologist” της Βρετανικής Ψυχολογικής Εταιρείας και θα κλείσω με μια ακόμη αναφορά στη Βρετανία και συγκεκριμένα στον μεγάλο πολιτικό ηγέτη Σερ Winston Churchill στον οποίο αποδίδεται η ρήση ότι **«οι λαοί που ξεχνούν την ιστορία τους είναι καταδικασμένοι να την ξαναζήσουν...»**. Παραφράζοντας αυτήν τη σχετικά γνωστή θέση του, κλείνοντας, θα έλεγα ότι **«οι λαοί που ξεχνούν τα παιδιά τους μπορεί να είχαν ένδοξο έως και καλό παρελθόν και παρόν, αλλά σίγουρα, αναμφισβήτητα και νομοτελειακά, ΔΕΝ θα έχουν καλό... μέλλον!»**